

LITERACY OG DISKURS

**Samfunds
Litteratur**

literacy.dk
Nationalt Videncenter for Læsning

INTRODUKTION TIL JAMES PAUL GEE: HVAD ER LITERACY?

 [THOMAS ROED HEIDEN](#)¹, ADJUNKT, CAND.PÆD. UCL

Indledning

Artiklen *What is literacy?* er oprindeligt udgivet i *Journal of Education* i 1989. Heri gør James Paul Gee rede for et syn på literacy som ikke kun en sproglig, men også en social praksis. Den kan læses som en del af et akademisk opgør med det kognitive literacy-paradigme, som var dominerende blandt sprogforskere på tidspunktet for udgivelsen, og den skriver sig ind i en literacyforståelse med udgangspunkt i sprogetnografen Shirley Brice Heaths forskning². Artiklen kan betragtes som en art forstudie til et af Gees senere hovedværker, *Social Linguistics and Literacies* fra 1990, hvori artiklen også indgår i en omarbejdet udgave. Dette værk har han udbygget og omskrevet flere gange. Fjerde og seneste udgave udkom i 2012.

Gee udvikler op gennem 1990'erne og 2000'erne på sin forståelse af artiklens centrale begreber *literacy* og *diskurs*, stærkt inspireret af en række forskere fra gruppen *The New London Group*³. Og det er denne udvikling i Gees definition af begreberne, som han også arbejder på i artiklen, som jeg i denne introduktion vil trække frem. Primært med henblik på at gøre James Paul Gees tanker relevante i en lærer- eller pædagogfaglig professionskontekst.

-
- ¹ Thomas Roed Heiden er adjunkt i dansk på læreruddannelsen ved UC Lillebælt og underviser endvidere ved efter- og videreuddannelsen.
 - ² Heath er primært berømt for sin bog *"Ways with Words"* fra 1983/1996, hvori hun beskriver sit sprogetnografiske arbejde gennem ni år i to mindre, sproglige socio-kulturer. Her definerer hun begrebet 'literary events', som senere tages op af *The New London Group*, se note 3.
 - ³ Denne gruppe af engelske og amerikanske forskere formulerede i 1996 en række nye forskningsfelter for forskningen i literacy og bredte bl.a. begrebet ud til ikke kun at omfatte skriftsprog.

Hvad betyder diskurs?

James Paul Gee forstår sig selv som sociolinguist, og Gees særlige definition og anvendelse af diskursbegrebet binder sig til denne forståelse om sprog som noget, der er tæt forbundet med værdier, tankemønstre og måder at opføre sig på i sociale fællesskaber og institutioner. Hos Gee er diskursbegrebet tæt forbundet med begrebet literacy, og derfor er det helt centralt at forstå dette diskursbegreb for at kunne bevæge sig ind i hans tænkning om literacy.

I *Hvad er literacy?* definerer Gee diskurs på følgende måde:

[Diskurs er:] En socialt accepteret forbindelse mellem måder at bruge sprog på, tænke på og opføre sig på, som kan bruges til at identificere en som medlem af en social gruppe eller et netværk (Gee 1989)

Denne definition er tæt knyttet til måden at bruge sproget på. Sprogbrugen er på en gang konstitueret af og i bestemte måder at tænke og handle på i sociale grupper eller institutioner. Op gennem 1990'erne udvikler og præciserer Gee denne definition og kredser sig i denne proces ind på sproget som en del af bestemte sociale grupperinger, hvor sprogbrugen fungerer som en ud af flere semiotiske identitetsmarkører. Han adskiller derfor sit diskursbegreb i to dele: en diskurs med lille d, som betegner sprog-i-brug i bestemte sociale kontekster, og en Diskurs med stort D, som i sig rummer det lille (d)iskursbegreb (se Gee 1992).

Hos Gee er diskursbegrebet tæt forbundet med begrebet literacy, og derfor er det helt centralt at forstå dette diskursbegreb for at kunne bevæge sig ind i hans tænkning om literacy.

Dette (D)iskursbegreb er essentielt hos Gee, og han definerer det således (efter Gee 2012):

En Diskurs er et socialt accepteret sæt af måder at bruge sprog og andre symbolske udtryk på til at tænke, føle, tro, værdsætte og handle såvel som at bruge forskellige værktøjer og teknologier, som kan bruges til at identificere en som medlem af en socialt meningsfuld gruppe eller et 'socialt netværk' for at signalere (at man spiller) en socialt meningsfuld 'rolle' eller for at signalere, at man udfylder en social funktion på en tydeligt genkendelig måde.

Denne definition omtaler andre symbolske udtryk, som eksempelvis kunne være kropssprog. Bestemte måder at bevæge sig på konstituerer således en person i en bestemt Diskurs. Ligeledes omtaler den anvendelsen af forskellige værktøjer, som her kan læses i en bred betydning: Det kan være bestemte beklædningsgenstande eller brugen af artefakter såsom bøger eller tavlekridt. Og endelig kan anvendelsen af bestemte (sociale) teknologier konstituere en person i en Diskurs: Det kunne være cykling, computerspil eller at spille Pokémon (hvilket Gee i flere tekster anvender som illustrativt eksempel). I denne udvidede definition bliver Diskurs således kropslig: Begrebet handler om at kunne begå sig hjemmevant i de sociale praksisser, som skabes af Diskursen. Gee taler om Diskurser som måder at genkende og blive genkendt af andre, som enten tilhører eller er uden for Diskursen (Gee 2012).

Han adskiller derfor sit diskursbegreb i to dele: en diskurs med lille d, som betegner sprog-i-brug i bestemte sociale kontekster, og en Diskurs med stort D, som i sig rummer det lille (d)iskursbegreb (se Gee 1992).

Disse 'andre' er ligeledes en central del af Diskursbegrebet, da han betragter Diskurser som grundlæggende ideologiske. Det betyder, at diskurserne konstituerer sig selv omkring bestemte betydningssystemer, som står i et dominansforhold til andre Diskurser. 'De andre' kan således være konstitueret inde i eller uden for Diskursen gennem den måde, som de klæder sig på, bevæger sig på og på den måde, som de bruger sprog på i den sociale praksis. Diskurserne henter en del af deres betydning gennem dette hegemoniske forhold til andre Diskurser i omverdenen og bliver således bestemte måder at være og gøre sociale identiteter på⁴.

I *Hvad er literacy?* anvender Gee termerne *primær* og *sekundær diskurs* (senere primær og sekundær (D)iskurs). Disse termer er grundlæggende for at forstå hans diskursbegrebs forankring i sociale praksisser og grundlæggende for hans forståelse af literacy. I sin indkredsning af disse termer anvender han sprogteoretikeren Stephen Krashens definition og skelnen mellem begreberne læring og tilegnelse, og netop denne skelnen er også vigtig for at forstå termerne primær og sekundær (D)iskurs. Den primære Diskurs er en konstituering af en person i en social hverdagspraksis.

Gee taler om Diskurser som måder at genkende og blive genkendt af andre, som enten tilhører eller er uden for Diskursen.

- ⁴ Gee anvender senere termen 'doing-being' (Gee 2012)

Denne konstituering foregår gennem tilegnelse af sprog, bevægelsesmønstre og anvendelse af bestemte kulturelt bestemte genstande i en funktionel, meningsfuld og meningsskabende social praksis. Den primære Diskurs bliver et grundlag for, hvordan det enkelte menneske forholder sig meningsskabende til verden 5.

Og den bliver bestemmende for, hvordan det enkelte menneske forholder sig til tilegnelse og læring. For Gee er begrebet læring forbundet med metasprog: Det, som skal læres, nedbrydes i enkeltdele og forklares. Herefter kan det tilegnes gennem meningsfuld øvelse og omgang. Således bliver den primære Diskurs bestemmende for, i hvor høj grad et individ kan forholde sig sprogligt refleksivt til sig selv og sin egen læring. At se læring som en kulturel værdi (og dermed som en del af en ideologi) vil ofte være knyttet til en primær Diskurs forbundet med en social middel- og overklasse (lærere, pædagoger, læger osv.). Og dermed bliver den primære Diskurs konstituerende for, hvordan børn med bestemte primære Diskurser præsterer i skolen, da skolen i høj grad lægger vægt på læring frem for tilegnelse. Derfor retter Gee gennem sin karriere en vedvarende kritik mod udøvelsen af den traditionelle skoleform (se fx Gee 2007), da han ser, at børn med bestemte primære Diskurser bliver forfordelt frem for andre.

Og hvorfor bliver børn med bestemte primære Diskurser så forfordelt i skolen? Det gør de, fordi de primære Diskurser, som børnene bringer med sig, har konstitueret bestemte måder at tale, bevæge sig på og klæde sig på, som også ses som ideologiske værdier i skolens sekundære Diskurs. Gee omtaler det i *Hvad er literacy?* med, at den primære diskurs er kompatibel med den sekundære diskurs. Sekundære Diskurser tilegnes og skabes gennem kontakt med den institutionaliserede omverden.

Den primære Diskurs er en konstituering af en person i en social hverdagspraksis.

- 5 Gee betegner også primær Diskurs som 'livsverdens-Diskurs' med reference til sociologen Jürgen Habermas (1981)

De er således specialiserede måder at være og gøre social identitet på inden for bestemte sociale institutioner. Man kan dermed i varierende grad være og gøre en social identitet som postbud, skolelærer, drageflyver, skoleelev eller noget helt femte. Men i skolesammenhæng bliver det essentielt at kunne være, gøre og blive genkendt som den sociale identitet skoleelev for at kunne tilhøre den sekundære skoleDiskurs. Og de børn, hvis primære Diskurs er konstitueret omkring bestemte (meta)sproglige måder at forstå verden på, vil være mere kompatible med skolen som institution, lærerne og andre elever med primære Diskurser, som er kompatible med skolens Diskurs. Og således har vi kredset os ind på Gees definition af begrebet literacy.

Hvad betyder literacy?

Gee definerer i *Hvad er literacy?* literacy som:

Literacy er at beherske sekundær sprogbrug (dvs. sprogbrug i sekundære diskurser).

Ordet *beherske* (som i den danske artikel er oversat fra *control*) vælger han senere at udskifte med formuleringen at mestre (eng: *mastery*). Han vælger ligeledes at udvide definitionen ved at anvende sit (D)iskursbegreb. Gees seneste definition af begrebet literacy lyder:

Literacy is mastery of secondary Discourse (Gee 2012).

Han tilføjer i artiklen, at der eksisterer lige så mange anvendelser af ordet literacy, som der eksisterer sekundære diskurser, og det er ganske mange. Han trækker her på en forståelse af literacy, som gennem *The New London Group* udbredes under termen *multiliteracies* eller blot *literacies* i flertal (Cazden et al. 1996). Her er der fokus på, at man som person først bliver literate inden for en bestemt sekundær Diskurs, når man behersker de diskursive koder, som er indlejret i denne, og dermed bliver genkendt som en legitim deltager i Diskursen. Gees egne eksempler på literacies strækker sig fra Pokémon-kort over computerspil til bilkørsel og lingvistik. Antallet af literacies er så at sige uendeligt, og man vil som person altid være illiterate inden for et utal af sekundære Diskurser. En vigtig pointe i forbindelse med literacy er, at literacy er noget, som tilegnes gennem deltagelse i bestemte Diskursive praksisser.

Man kan således tilegne sig Diskursiv status som literate Pokémon-spiller gennem deltagelse i sekundære Pokémon-Diskurser og derigennem blive genkendt som legitim Pokémon-spiller. Man kan muligvis også trække på sociale praksisser fra sin primære Diskurs, som er kompatible med denne sekundære Diskurs.

For Gee ligger der ikke alvorlige samfundsproblemer gemt i forbindelse med Pokémon-literacy, da denne literacy ikke betragtes som en dominerende Diskurs i opposition til andres Diskurser. Der ligger derimod alvorlige problemer gemt i forbindelse med bestemte elevers mestring af skole-literacy. Hvis elevens primære Diskurs ikke er kompatibel med den sekundære Diskurs, som dominerer i skolen, bliver eleven ikke genkendt som literate af de andre deltagere i denne Diskurs – det være sig lærere og andre elever. Disse elever får begrænsede muligheder for at tilegne sig denne Diskurs og dermed gøre og være skole-literate. Og skole-literacy er ifølge

Sekundære Diskurser tilegnes og skabes gennem kontakt med den institutionaliserede omverden.

Gee en dominerende Diskurs med et dominerende forhold til en række andre Diskurser: Han nævner i *Hvad er literacy?* den sproglige variant Black Vernacular English, som tales af bestemte afro-amerikanere. Anvendelsen af denne særlige sprogbrug positionerer sprogbrugeren som tilhørende et Diskursfællesskab, der ikke er kompatibelt med skole-literacy. Derfor anerkendes disse børns bidrag til undervisningen ofte ikke i skolesammenhænge, da de anses som illegitime deltagere i skoleDiskursen (se Gee 2007 og 2012 for en uddybning af dette).

Artiklen *Hvad er literacy?* kan anvendes til at give perspektiver på literacy som en social praksis ikke kun indlejret i sproget, men som en kropslig tilstedeværelse. Den tilbyder lærere og pædagoger en forklaringsramme for, hvorfor man oplever bestemte elevers væren og gøren på bestemte måder, og hvordan man som didaktiker kan have indflydelse på dette, gennem sin egen væren og gøren.

LITTERATUR

Cazden, C.; Cope, B.; Fairclough, N., Gee, J. et al. (1996). A Pedagogy of Multiliteracies: Designing Social Futures, *Harvard Educational Review*; Spring 1996; 66, 1.

Gee, J. P. (2007). *Situated Language and Learning: A Critique of Traditional Schooling*. London: Routledge.

Gee, J. P. (2012). *Social Linguistics and Literacies: Ideology in Discourse*, 4. udg. London: Routledge.

Habermas, J. (1981). *Teorien om den kommunikative handlen*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.

En vigtig pointe i forbindelse med literacy er, at literacy er noget, som tilegnes gennem deltagelse i bestemte Diskursive praksisser.

Thorkild Hanghøj, lektor, introducerer til James Paul Gees diskursbegreb

Simon Skov Fougts, adjunkt og ph.d, introducerer til James Paul Gees diskursbegreb.

Læs mere på literacy.dk